

Kukka Cedercreutz

KOULU KUILUN REUNALLA

KOULU KUILUN REUNALLA

© 2025 Kukka Cedercreutz

Julkaisija: Kukka C -valmennus ja terapia, kukkac.fi

Kannen suunnittelu ja taitto: Alma Ulvelin, almaulvelin.com

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,
22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-9809-6

Kukka Cedercreutz

KOULU KUILUN REUNALLA

SISÄLLYS

Esipuhe	9
Johdanto	13
Haastattelemani työstään uupuneet luokanopettajat	19

ENSIMMÄINEN OSA

21

Luokanopettajavuoto koskee uran kaikkia vaiheita

23

Alanvaihtoaikoiden syyt

25

Arvostetaanko luokanopettajuutta yhteiskunnassa?

30

Liialliset työn vaatimukset – tavallinen tie

työuupumukseen

33

Työn vaatimusten ja työn voimavarojen malli

35

Kuormittumisen syyt

39

Varoitusmerkit

46

Työuupumuksen oireet

48

Miten Katjan kohtalon voi välttää?

49

Työn viralliset tavoitteet ovat saavuttamattomat

51

Opetussuunnitelman rakenneongelmat

51

Laajat vaatimukset, sisällöt ja tavoitteet

53

Kodin ja koulun yhteistyön lisääntyminen

55

Wilma

58

Muut työtehtävät

60

Miksi opetussuunnitelmaa täytyy keventää?

62

Rakenteet eivät tue työhyvinvointia	63
Haravamallinen organisaatio	63
Rehtori koulun kapteenina	66
Johtajuuden raskas kuorma	69
Työhyvinvoinnin johtaminen	71
Vaikutusmahdollisuudet työhyvinvoinnin lisääjinä	73
Tasapaino 3x3 -malli	76
Työnohjaus kehittymisen ja jaksamisen tukena	82
Erillistehtävä työn mielekkyyden vahvistajana	85
Ripeä ja konkreettinen reagointi	86
Osa-aikatyö arjen keventäjänä	87
Miksi perusopetus tarvitsee rakennemuutoksen?	90
 TOINEN OSA	 95
Koulutuksellinen tasa-arvo ei toteudu	97
Koulutukselliset periferiat	98
Kaupunkikoulujen eriytyminen	98
Koulushoppailu	101
Varhaiskasvatus ja esiopetus onnistuneen opintopolun mahdollistajina	103
Alakoulujen arkea koskevan tiedon merkitys	106
Tarpeenmukainen ja kohdennettu tuki	109
Monialainen yhteistyö koulusegregaation ennaltaehkäisijänä ja tasaajana	112
Miksi toimeen on ryhdyttävä nyt?	114
Lasten tyytyväisyys elämäänsä on vähentynyt	115
Lapsiperheköyhyys	116
Fyysinen ja henkinen väkivalta	120
Mobiililaitteet	121
Hyväksytyksi tulemisen tärkeys	124

Mielialaan liittyvät ongelmat	126
Luokanopettaja kohtaa lasten pahoinvoinnin läheltä	128
Mitä koulu tarvitsee voidakseen vastata lasten pahoinvointiin?	131
Oppiminen perustuu opetuskielen hallintaan	139
Vieraskielisyys, maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisuus	140
Kielellisen heterogeenisyyden haaste	141
Valmistava ja suomi toisena kielenä -opetus	150
Nykyjärjestelmän purkamisen edellytykset ja riskit	154
Miksi vieraskielisten oppimiseen täytyy panostaa erityisen paljon?	160
Levottomuus ja väkivalta vaikeuttavat työskentelyä	165
Tunne-elämän, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen ongelmat	165
Epätoivottua käyttäytymistä selittävät tekijät	168
Kohtaamisen merkitys toivotun käyttäytymisen tukena . .	173
Systeeminen työskentely lapsen oireilun vähentämiseksi. .	174
Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu	178
Kielellisen ilmaisun vahvistaminen	180
Väkivallan vaurioittava vaikutus	181
Täydennyskoulutus	184
Johtamisen merkitys arjen työssä	187
Huoltajien aggressiivinen käytös kouluyhteistyössä . . .	192
Miksi muutos on tärkeä?	193
Inklusio ja oppimisen tuki ovat murrosvaiheessa	197
Laaja ja suppea määritelmä	199
Inklusion edellytykset	200
Kolmiportainen tuki	204
Opetustyön lisäresurssit	208
Millaiselta oppimisen tuen tulevaisuus näyttää?	217

Ensisijainen kasvatustavastuu kuuluu kodeille	227
Vanhempien tehtävät lapsensa kasvattajina	230
Aikuisen kaipuu	235
Mikä mahdollistaa kodin ja koulun yhteistyön onnistumisen?	237
 KOLMAS OSA	243
Toimiva koulu – valoisa tulevaisuus	245
Koulun resurssit määrittävät oppimisen rajat ja mahdollisuudet	246
Kielitaito on jokaisen oikeus	248
Opettaminen on opettajan ydintehtävä	250
Kasvatus kuuluu kaikille	251
Suomalainen hyvinvointivaltio – yhteinen unelma	255
On lupauten lunastamisen aika	255
Koulu on hyvinvointivaltion sydän	258
 Teitä kaikkia kiittäen	261
Taustamateriaalia	265

ESIPUHE

Suomalaisissa kouluissa on tapahtunut toistaiseksi vain muutamia traagisia väkivallantekoja. Ulkoisesti suomalainen koulu on yleensä turvallinen. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Huonosti voiva oppilas tarvitsee apua, ja hänen pitäisi olla oikeutettu sitä saamaan. Käyttäytymishäiriöt ja mielenterveyden ongelmat ovat eriasteisia ja erilaisia. Näkyvintä on väkivaltainen käyttäytyminen, mutta usein vaarallisinta on oppilaan kääntyminen sisäänpäin, eristäytyminen omaan maailmaansa.

Tärkeintä on oppilaiden sisäinen turvallisuus, hyvä ja rauhallinen olo. Vaikka koulut täytettäisiin valvontalaittein, metallinpaljastimin ja vartijoin, mikään ei paljasta oppilaan sisäistä maailmaa, joka kulkee hänen mukanaan kaikkialla. Tuolta näkymättömästä maailmasta, sen odottamattomasta pimeydestä ja tuskasta syntyvät epätoivoiset teot. Kouluissamme on paljon oppilaita, jotka kokevat jatkuvasti olonsa turvattomiksi, koska he tuntevat itsensä erilaisiksi, muita tyhmemmiksi, huonommiksi, köyhemmiksi, lahjattommiksi, kiusatuiksi tai syrjityiksi. Ovatko nuo tuntemukset objektiivisesti oikeita, on toisarvoista. Kärshivälle oppilaalle ne ovat kuitenkin tosia. Tärkeintä on se, että tuntemukset aiheuttavat turvattomuutta, kouluviihtymättömyyttä ja yhdessä muiden tekijöiden kanssa koko oman ihmisarvon kieltämistä, elämän merkityksen katoamista. Ne vaikuttavat lapsen käsitykseen itsestään ja hänen tulevaisuuden valintoihinsa.

Mediassa ja mainoksissa julistetaan, miten tärkeää jokaisen on täyttää ulkonäköön ja suorituskykyyn liittyvät normit. Moni lapsi ja nuori alkaa tuntea, ettei kelpaa. Kun keitokseen lisätään annos tulevaisuuspelkoa, alkavat herkimpien yksilöiden kohdalla olla katastrofin ainekset kasassa. Moneen iskee kauhu. Joku muuttuu aggressiiviseksi, toinen kääntää ongelmat sisäiseksi tuskaksi ja itsevihaksi, syömishäiriöiksi, masennukseksi, monet jopa viiltelevät itseään, että tuska huomattaisiin.

Lasten ja nuorten hätähuutoa on kuultava, resursseja ja inhimillisiä voimavaroja on suunnattava ihmislasten pelastamiseen. Koulun tarjoama turvallisuus on sitä, että opettajalla on kaikille aikaa, mahdollisuus kohtaamiseen ja jokaisen huomaamiseen. Se on sitä, että opettaja on jaksava, hyvinvoiva ja työstään innostunut. Turvallisessa koulussa jokaisen on hyvä olla.

Tämä kirja menee suoraan asian ytimeen. Koulumme on koulun reunalla. Syitä on monia. Yhteiskunnan kovat arvot tuottavat mielenterveysongelmia. Lapset ja vanhemmat ovat kovilla. Koulupedagogiikan ja opettajien väheksyminen on olennainen koulukriisin luoja.

Kukka Cedercreutz kiteyttää olennaiset kysymykset, nostaa ongelmat esiin ja kuvaa keinoja lasten pelastamiseksi. Lapsi kasvaa täyteen mittaansa turvallisten aikuisten ympäröimänä. Suomalainen koulu ei saa menettää ammattilaisiaan, opettajia. Lasten auttaminen on moraalinen velvollisuus heille, joilla sekä pää että sydän ohjaavat toimintaa.

Martti Haavion teos ”Opettajapersoonallisuus” vuodelta 1947 on yhä ajankohtainen. Haavio arvioi, että *”nykyaikaisen kulttuurin keskellä tapaa harvoin ihmisiä, joiden elämää ohjaa jokin moraalinen ihanne.”* Hän totesi, että sellaisia ihmisiä kuitenkin on, ja että moraalinen kauneus on valtavasti vaikuttava, vavahduttava ilmiö. Nykykäsite ”pedagoginen rakkaus” kuvaa tätä ilmiötä.

Kukka Cedercreutz johdattelee tässä esikoiskirjassaan lukijaa opettajuuden pedagogisen rakkauden toteuttamisen edellytysten lähteille. Pelkkä käsite ei kuitenkaan riitä, tarvitaan käytännön toimia, joilla rakkaus tehdään näkyväksi. Vastuu siitä on yhteiskunnan päättäjillä.

Kari Uusikylä

Kasvatustieteen emeritusprofessori

JOHDANTO

Lapset ovat Suomen tulevaisuus – silti arki lasten keskeisessä kasvuympäristössä, alakouluissa, hipoo kriittistä pistettä.

Arvostan opettajuutta, peruskoulua ja hyvinvointiyhteiskuntaa niin paljon, ettei minulle jäänyt enää muita vaihtoehtoja kuin kirjoittaa tämä kirja. Haluan tuoda esiin luokanopettajan näkökulman ja esittää ehdotuksia tilanteen parantamiseksi.

Koulua koskeva huoli nousee tasaiseen tahtiin esiin mediassa, mutta luokanopettajien ääni ei keskusteluissa kuulu. Siihen on syynsä: heidän suunsa ovat vaitiolovelvollisuuksin sinetöidyt.

Muilla sen sijaan riittää sanottavaa opettajienkin edestä. Koulukeskustelu kiertää kovin ahdasta kehää. Ensin hätkähdetään laskeneita PISA-tuloksia tai kouluväkivaltaa. Ilmiötä päivitellään, ja huolen hälventämiseksi etsiskellään syyllisiä. Peräänkuulutaan kuria ja järjestystä, mutta kiistellään keinoista. Tutkaillaan tilastoja uudessa valossa, minkä jälkeen todetaan yhteistuumin tilanteen olevan onneksi vielä hallinnassa – Ruotsissa on kuitenkin vielä Suomeakin huonommin. Sitten keskustelu laimenee, vain noustakseen jonain päivänä uudelleen esiin.

Jotta opettajat saisivat kerrankin äänensä kuuluviin, päätin haastatella tätä kirjaa varten työstään uupuneita alakoulujen luokanopettajia. Heitä on syytä kuunnella, sillä luokanopettajakato koskee tällä hetkellä työuran kaikkia vaiheita: osa opiskelijoista vaihtaa alaa ennen kuin edes astuu oppilaiden eteen, liian monet

nuoret opettajat murtuvat ensimmäisinä työvuosinaan, eivätkä kaikki konkaritkaan jaksa sinnitellä eläkkeelle asti.

Luokanopettajien työmäärä on kasvanut sietämättömäksi, ris-tiriitaiset vaatimukset kuormittavat ja kasvatustehtävä on valunut entistä enemmän kodeista kouluihin.

Opettajien hyvinvointi vaikuttaa merkittävästi oppilaisiin ja luokkahuoneen ilmapiiriin. Entä, kun moni luokanopettaja on-kin työstään uupunut ja pahoinvoiva? Kuinka koululaisten hyvinvoinnille ja perusopetukselle käy?

Koulu keikkuu kuilun reunalla, ja opettajat pitelevät perus-koulua pystyssä päivästä toiseen. He tekevät työnsä, mutta hinta siitä on liian kova. Moni opettaja on venynyt, taipunut ja lopulta katkennut. Koulujen ongelmat eivät parane hyssyttelemällä tai tyhjin kannustuslausein. Haastatteleman Päivi tiivistää tuntemuksensa: *”Ylemmiltä tahoilta on kuultu liian monta kertaa, että te opettajat olette rautaisia ammattilaisia, te keksitte kyllä keinot. Se on ylistämällä alistamista eikä auta ketään eikä ollenkaan.”*

On kyse ihmisistä: lapsista, joilla on itseisarvoinen oikeus lapsuuteensa, ja opettajista, joilla on oikeus terveyteensä. On kyse suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta.

* * *

Tieni luokanopettajaksi ei ollut suora, vaikka aloitin työurani tekemällä kesätöitä leikkipuistoissa ja päiväkodeissa jo 1980-luvulla ja ensimmäiset luokanopettajan keikkasijaisuuteni Helsingissä 1990-luvun alussa.

Olen aina ollut kiinnostunut ihmisistä ja yhteiskunnallisista epäkohdista. Minussa on nuoresta lähtien asunut myös maailmanparantaja. Opiskelin yliopistossa maantiedettä, sosiologiaa ja Kaakkois-Aasian kehityskysymyksiä, mutta valmistuttuani ym-

märsin, että minun tapani parantaa maailmaa kiteytyy nimenomaan ihmisiä kohdatessa. Niinpä opiskelin vielä luokanopettajaksi. Siinä työssä vierähti neljännesvuosisata.

Voin siis sanoa, että perspektiivini lasten ja perheiden parissa työskentelystä yltyä kauas. Olen kokenut koulumaailman muutoksen. Se on huomattavan suuri.

* * *

Urani aikana myös Suomi on muuttunut. Kehityskulut heijastuvat koululuokkiin ja opettajan työhön. Enää ei käydä 1980-luvun koulua.

Sosioekonomiset erot ovat voimistuneet. Tuloerot ovat korostuneet, ja eriarvoisuus koulutuksen saralla on kasvanut. Perusopetus ei ole onnistunut tasaamaan lasten taustoista johtuvia eroja, vaikka aluksi näytti siltä.

Lapsiin kohdistuva fyysinen väkivalta on vuosikymmenien aikana onneksi vähentynyt, mutta lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet 1980-luvulta nykypäivään. Kouluikäisten hyvinvointiin liittyvät haasteet ovat monimuotoistuneet.

Suomeen kohdistuva maahanmuutto on kasvanut voimakkaasti viimeisimpien 35 vuoden kuluessa. Urani aikana myös toisen ja kolmannen polven suomalaisten määrä on lisääntynyt ja kasvaa entisestään. Keikkasijaisuuksia tehdessäni maahan muuttaneita ei juuri ollut niissä kouluissa, joissa työskentelin. Oppilasaines oli sangen homogeeninen. Nykyään etenkin suurissa kaupungeissa on tavallista, että luokassa on useita oppilaita, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Osa lapsista ei hallitse kylliksi koulun opetuskieltä voidakseen opiskella.

Kouluissa ja päiväkodeissa on aiempaa enemmän levottomia lapsia, joiden on hankalaa keskittyä pitkäjänteiseen työskentelyyn.

Kärsimättömyys on tavallista. Kasvatusvastuu on alkanut liukua enenevässä määrin kodeista kouluihin. On lapsia, jotka hallitsevat elämisen perusasiat. On kuitenkin myös entistä enemmän oppilaita, joille arjen taidot – kuten pöytätavat tai itsenäisesti pukeminen – ovat vieraita. Muiden huomioimisesta puhumattakaan.

Oppimisen tuki on vaihtunut aiemmin erillisissä luokissa tapahtuvasta erityisopetuksesta inklusiivisemmaksi. Tuen dokumentoinnin määrä on kasvanut. Tavoitteena on ollut siirtää painopistettä korjaavista toimista aiempaa ennakoivemmiksi. Muutokset jatkuvat, sillä uusi lakimuutos oppimisen tuesta on juuri astumassa voimaan.

Näistä kirjassa käsittelemistäni ilmiöistä ja lukuisista muista suurista muutoksista huolimatta opettajien oletetaan suoriutuvan työstään kuten ennenkin, ratkovan haasteet ilman asiaankuuluvia resursseja.

* * *

Haastattelin tätä kirjaa varten 20:tä työstään uupunutta luokanopettajaa. He ovat taustoiltaan hyvin erilaisia, mutta heitä yhdistää se, että suomalainen alakoulu on uuvuttanut heidät.

Hain haastateltavia ilmoituksen avulla useista eri Facebook-ryhmistä. Minulle vastanneet opettajat ovat sattumalta ympäri Suomea: suurista kaupungeista ja pieniltä paikkakunnilta.

Jotkut haastatteleman luokanopettajat ovat tehneet pitkän uran koulumaailmassa, toisten työkokemus on vasta alullaan. Joukossa on myös yksi, joka vaihtoi alaa heti opettajaksi valmistumisensa jälkeen. Nuorin haastateltu on 25-vuotias ja vanhin 56 vuoden ikäinen. Kaikki ovat naisia.

Työstään uupuneet luokanopettajat eivät esiinny kirjassa omilla nimillään. Siihen on monia syitä.

KOULU KUILUN REUNALLA avaa oven luokkahuoneisiin ja alakoulun pakahduttavaan arkeen, jossa riittämättömyys on opettajan palkka.

Koulu ei ole yhteiskunnasta erillinen saareke, vaan heijastelee ympäristönsä ongelmia armottoman kirkkaasti. Se ei liioin ole korjausautomaatti, joka ottaa koppia milloin minkäkin epäkohdan ratkaisemisesta. Perusopetusta, suomalaisen koulutusjärjestelmän kivijalkaa, on louhittu järein ottein vuosikausien ajan. Opettajan työ uuvuttaa, ammatin veto- ja pitovoima repeilevät, työn määrä ja vaatimukset lisääntyvät. Tyytymättömyydestä on lyhyt matka irtisanoutumiseen, ja opettajavuoto on jo nyt todellista. Koulu keikkuu kuilun partaalla. Jos perusopetus ei toimi, mitä meillä enää on?

Teoksessa kuuluu vahvasti opettajien oma ääni. Heidän lisäksi puheenvuoron saavat eri alojen asiantuntijat. Koulumaailman ongelmia ja ratkaisuja käsitellään laajasti monista eri näkökulmista.

KOULU KUILUN REUNALLA sopii opettajille, rehtoreille, päättäjille ja vanhemmille – kaikille nykykoulusta kiinnostuneille ja huolestuneille.

KUKKA CEDERCREUTZ (s. 1968) työskenteli luokanopettajana Helsingissä 26 vuoden ajan, ja on nähnyt alakoulun muutoksen omin silmin.

Hän on itsekin alanvaihtaja. Cedercreutzin kiinnostus koulumaailmaan on säilynyt, ja hänellä on vahva tahto nostaa perusopetuksen arvo sille kuuluvalla paikalleen.

Kukka Cedercreutz on lisäksi FM, neuropsykiatrinen valmentaja, ratkaisukeskeinen lyhytterapeutti, Positive Psychology Practitioner sekä LCF Life Coach®. Hän opiskelee parhaillaan työnohjaajaksi valmistuen syksyllä 2026.

www.kukkac.fi

ISBN: 978-952-80-9809-6